

Efterretning

om

Den store Ildbrand,

som rammede Kiøbenhavn

den 5, 6 og 7 Junii indeværende Aar,

tilligemed

adskillige Betragtninger over Sluknings- og Rednings-Anstalterne, og de Følger, som denne ulykkelige Begivenhed kunne have for Staten i Almindelighed.

Kiøbenhavn 1795.

Tilkiøbs hos Boghandler Malling i Springgaden

No 34.

~~09473~~

~~2488~~

E. Skr. I dette Dieblif erfarer jeg fra en troeværdig Haand, at de afbrændte Gaardes og Huses Antal beløbe sig til 943, foruden 20 beskæftigede, og deriblant 29 Bryggere, 13 Bagere, 73 Brændeviinsbrændere, 14 Wiinhandlere, 20 Smede, 8 Utekræmmere, 10 Isenkræmmere, 8 Bødkere, 31 Snekere, 6 Linvævere, 7 Bogbindere og 3 Hiulmænd. Endnu i Dag den 12. Junii bliver en stor Mængde Ruugbrød og 4 p. Suurbrød uddeelt gratis blant de fattige Brandlidte.

7225

Hoistærede Ven!

Den 5. Junii indeværende Aar vil blive ligge saa mærkværdig i vore Aarbøger, som den 21. October 1728, formedelst den sørgelige Begivenhed, som rammede Rigernes Hovedstad; denne Dag Klokken et Qvarteer til fire om Eftermiddagen, udbrød pludselig en Ild paa gammel Holm, som strax angreb den saa kaldede Delslehauge, et Sted hvor Flaadens Tømmer-Materialier og Brændevæd forvares, og da der tillige var en stærk Blæst over Byen paa samme Tid, saa antændte den i et Dieblisk de i Nærheden deraf liggende Magaziner. Her fandt Ilden en Næring, som gjorde den forfærdelig og uudslukkelig. Vel vare de Luer, som fortærede Christiansborg Slot, gyselige at see paa; men disse overgik dog hine i Kraft og Størrelse. Man kunde ikke taale at komme dem paa et Bøsseskud nær, hvor Winden bar hen, og omendskiønt der er, som De selv veed, et temmeligt bredt Vand, og en lige saa bred Gade imellem Holmen og de Huse, som ligge ved Canalen, saa var dog Fortougene sammesteds, 2

Timer efter at Ilden havde begyndt, da jeg var i Færd med at redde adskillige gode Folks Gode her, saa brændende hede, at jeg ikke kunde taale at træde paa dem. Endelig blev Atmosfæren, da Ilden bestandig ved den stærke Vind blev bragt over Bnen, saa opfyldt med Ildpartikler, at Nikolai Kirkeetaarn omtrent Klokken 6 stod i lys Lue. Ilden og Vinden var saa heftig at Taarnet brændte som en Pyramide, og ved den stærke Blæst af S. D. ikke allene udbredte Ilden til Kirken men da Taarnet faldt ogsaa til de derunder liggende Gader store og lille Kirkestræde samt Færgestræde, som i et Dieblif antændtes. Imidlertid var der da og kommen Ild i Husene ved Canalen, og fra disse to Hovedsteder udbredte den sig som et Byn ved Blæsten til høire og venstre Side. Jammeren var ubeskrivelig. Alle Rednings Anstalter vare forgieves. Her saae man gamle graaehærdede Oldinger med vakkende Skridt, Danneqvinder bespændte af Fødsels Smerter, Børn i Bugger, ved Brystet og paa Armen, Syge i deres Senge at søge bærendes, gaaendes og krybendes at redde Livet. Ikke at tale om Gudssets Redning, hvilket Slæb! Fornemme og Ringe, Halte og Krøblinge, ja Børn hver med sin Byrde eller Byldt at slæbe sig frem, deels med eget, deels med andres Gode.

Fra Husene ved Kanalen gik Ilden til begge Sider og medtog Skipperboderne og Gammelstrand til Veierbodene og Assistentehuset. Fra Færgestrædet udbredte Ilden sig til Heibrostræde, Læderstræde og den ene Side af Amagerstov med saadan en Fart at om Morgenen Kl. 4 brændte det paa begge Sider i Hyskenstræde, hvorfra den medtog den ene Side af Bimmelkastet, begge Sider af Nyegade og Klædebodene, med Hjørnet af Nørregade til det saakaldte Dyrkøb ved Frue Kirke, hvor den standsede, efter at Nyetov, Gammeltov, Raadhuset, Waisenhuset, Friderichsberggaden, Bestergade og Studistrædet vare brændte. Fra Læderstrædet gik den ind i Compagniestrædet og Raadhusstrædet op til Farvegaden, og medtog alle Løvegaderne, imellem denne Gade og St. Peders Stræde liae op til Bolden, hvor den omsider blev standset ved Frue Kirkes Arbeidshuus, Bispens Hjørne-Gaard i Studistræde og Prof. Abr. Kalls Gaard i St. Peders Stræde.

Ilden har altsaa fortaeret følgende Deel af Byen. Foruden Dellehøgen og det store Hoved-Magazin, langs med Kanalen og Commissariatet, hele Størrestrædet, Hummergaden, Løregaden, Reverentsgaden, Dybensgade, den største Deel af Ullegaden, Svaldersgaarden, Admiralgaden, Boldhuusgaden, For-

tuns

tun= og Biingaardstr., store og lille Kirkestr., begge Færgestr., en Deel af den ene Side af Østergade indtil St. Jørgens Gang, Høibrostr., Læderstr., gammel Strand indtil Beierhuset, den sydlige Side af Amager-Torv og Bimmelkastet, Hysken= Badstue= Broelægger= og Knabroestr., den ene Side af Snaregaden, Compagniestr., den ene Side af Farvegaden, Rattesundet, Slutnergaden, Lavendelstr., Hestemøllestr. den største Deel af Raadhuusstr., Nytorv, Gammeltorv, Nygade, Skouboegade, Klædeboderne, et lille Stykke af Skindergaden, det Stykke af Nørregade fra Hjørnet af Klædeboderne indtil Dyrkøb, Friderichsberggaden, Michelbruggersgaden, Smedebakken, store= og lille Larsbiørnsstr., Teglgårdstr., Vester= gade, Studistræde og den største Deel af St. Pedersstr., samt hele Vester= og Nørrevold fra Farvegaden, hvor Wartou blev frelst, indtil vor Frue Sogns Arbeidshuus. — Af p= blique Bygninger har Ilden fortæret Nicolai= Kirke, Raadhuset, Waisenhuset, Slutteriet, Jødernes Synagoge, Petersens Kloster, to Professor Gaarde i Studiistrædet, Balkendorphs Collegium, (her blev Auditoriumet staaende ligesom tilforn 1728), Budolphi Kloster, desuden 29 Brøgger= og 13 Bager= Gaarde, det Schulziske og Mølleriske Bogtrykkerie, samt

Wais

Waisenhusets, Løve, og Waisenhusets Apotheke; tre Sukkerraffinerier og mange andre kostbare Bindskibeligheids Anstalter. — Hvilken Strækning og hvilket Tab.

Kiereste Ven alt er saa edelsagt hos os, at man næsten ikke fra Hjørnet af Østergade og St. Jørgens Gang, hvor Ilden paa denne Side har standset, og til vor Frue Soogs Arbeidshuus ved Nørrevold, kan kiende Gaderne, Bei eller Stie. Alt er en Steenhob — Og tænkt engang, just den rigeste Deel af Byen, hvor de største, stærkeste grundmurede Huse og kostbareste Boder med alle Slags Handelsvare fandtes. Rigtig nok er meget af Godsset bleven reddet; men hvor meget er ikke tabt og fordærvet ved Rødningen, og maaskee, naar Tabet skal beregnes, bliver det lige saa stort som i sidste store Ildbrand. Vel tabtes da i en Tid af 48 Timer 74 Gader, 1650 private Gaarde, 5 Kirker, næsten alle Universitets Bygninger, saavel som Raadstuen og en Deel af Waisenhuset. Men Husenes Værdien og da gjør en stor Forskiel i Prisen, og Tabet i denne Henseende kan maaskee være lige, ja vel større, allerhelst naar Holmens Maaaziner regnes til. Dog bliver maaskee Tabet større og uopretteligere ved Ilden 1728 naar man beregner de betydelige Bibliotheker, Olds-

sa-

sager ic. som Ilden da fortærede; her er intet offentligt eller stort Bibliothek brændt; og da man i disse Dage tillige havde bestandigt tørt Veir, og Ilden opkom om Dagen, saa blev og meget Guds reddet. Desforuden har Huuseierne eller, om man vil Prioritets, Herrerne nu en Rescurce, som paa den Tid manglede. Jeg mener Hielp fra Brand-Cassen. Og Gud være lovet at denne fortræffelige Anstalts Directeurer og Foresatte have havt Mod og Kraft nok til at imodstaae de Angreb, som ofte ere blevne giorte imod dens Fonds Svækkelse. Man troede at en samlet Sum af henved 18 Tønder Guld, som Brand-Cassen nu eier, var alt for stor, og at en Deel af den kunde nok anvendes, uden at Cassen derved skulde mangle at fyldestgøre sine Forsikringer, til Lettelse for borgerlige Udgifter, eller til anden Stadens Nytte; ja at det var en Umuelighed at saa stort et Stykke af Byen kunde afbrænde paa engang, som dog nu er skeet. — Erfaring, som altid har været den bedste Læremesterinde, viser os nu tydelig nok at Cassen kan behøve al den Fonden har.

I Sandhed, kiære Ven, det maatte og synes ubegribeligt hvorledes Ilden kunde antænde saadan en stor Strækning i saa kort en Tid, uagtet al Modstand af Sprøiter og menneskelig Flid og saa mange tykke Brandmure.

Men

Men Vinden førte Ilden ud over Tøjspidserne som et Lyn jeg saa at naar f. Ex. Ilden brændte i lys Lue i et Huus, saa ilode den de lavere forbi og tændte Sparværket paa de høiere, da omsider de lavere maatte følge Ildstrømmen, og da Baghusene fra adskillige Gader stode mod hverandre, saa fik her Ilden alt mere og mere Luft og Naaderum, saa at adskillige Gader paa enaars bleve bespændte.

I Sandhed af menueskelig Styrke og Glid er forgieves aed sig en Ild, naar den tilslige opflammes af saadan en Blæst, som paa den Tid herskede. Mange faldt i Forundring over at Nikolai Kirke saa hastig blev et Offer for Luen, da det dog ved Siden af sig har et Værk til sin Beskyttelse, nemlig det saakaldte de Trøkværk, som staaer ved Enden af Taarnet. Denne Maskine, som egentlig er anlagt til Kirkens Redning i paakommende Ildsvaade i dens Nærhed, har et Bassin, som næsten kan rumme 400 Tønder Vand, der bliver indladet dertil med Rønder, herfra kan Vandet igien udlades ved Hielp af en Anbringer som er 400 Alen lang op paa Taarnet, hvor der altid er to Kar og to Sprøiter tilrede. Naar denne Anbringer er i sin fulde Længde giver den i en Minut en Tønde Vand, men skruer man 200 Fod derfra, giver den hvert Minut 2 Tønder Vand,

Band, tager man endnu 200 Fod derfra giver den 3 Tønder Band i et Minut, og gjør man den allene af 200 Fods Længde giver den hver Minut 4 Tønder Band. En hyperlig Anstalt efter Beskrivelsen, som og virkelig reddede Kirken, da Kautrups Bryggergaard brændte og Kirken og det hele Qvarteer var i eiensynlig Fare; men den er denne Gang ikke bleven brugt. Ilden angreb først det lille Taarn og strax derpaa det store, som i Faldet anrettede den Ødelæggelse som skede i denne Kant af Byen, hvorefter den faldt.

Denne skønne Kirke, tilligemed sit herlige Spiir, der var til stor Ziir for Staden, og blev sparet i den store Ildbrand 1728 er nu ikke mere til. Den var den allerældste af Stadens Kirker, over 400 Aar gammel, og baade indvendig og udvendig opfyldt med mange catholske Malerier og Gothiske Udziringer, og den eneste af de Kiøbenhavnsske Kirker, som havde endnu beholdt dette Kiendes tegn paa forrige Tiders Overtroe. Den har ofte været i stor Fare, i Aaret 1658 den 6. August, blev der under Kiøbenhavns Beleiring affkudt en Kugle i den nordre Deel af Kirkens Chor, 1627 afblæste dets Spiir, da det nuværende igien blev opført 1666. Det har altsaa staaet henved 130 Aar, og tiener til et Beviis paa, at alt i Verden er forgiengeligt. Vor

Vor Frue og St. Petri Kirke vare i samme siensynlige Fare; men blev dog ved Guds Bistand og menneskelig Flid, under Kronprindsens Bestyrelse og ved hans Nød og Landsnærværelse reddet. I Sandhed denne dyrebare Kronarving var utrættelig og tilstæde overalt med Raad og Daad, fra Begyndelsen af indtil Enden af denne ulykkelige Ildbrand, som først blev standset Søndags Aften, og som har medtaget saa stor en Strækning af Byen og gjort saa mange Familier huusvilde.

Efter at jeg nu har gjort Dem, kiereste Ven opmærksom paa den Nød og Elendighed, som forfulgte os i den lange Tid Ilden varede, saa vil jeg her gjøre Dem en Afskildring af vor nærværende Tilstand, og den Forsætning vi vare i, medens vi reddede vor Guds.

Ilden, omendskjønt temmelig langt fra min Boepæl, tvang mig tilligemed den største Deel af mine Naboer, ja næsten alle i samme Gade, at søge Redning andensteds.

Jeg tog min Retirade nden for Porten, hvor jeg fandt mange smukke Familier, hvis Boeliger vare afbrændte. Her saae jeg hvorledes en fælles Ulykke har Maagt til at gjøre Mennesket selskabelig og hvor mange gode Mennesker der findes iblandt den ringere Almue.

Udsat for Solens brændende Hede, og magtesløs af den forrige Daags og Nats Slid og Slæb, trængte man til Lædskelse. Her laae en Mand med en frugtfuld Kone, hisset en Familie med 8 Børn, hvoraf den Yngste ikke havde flere Eener, end den at indsue sin Næring af Ammens Bryst. Her fandt man kostbare Møbler, og usfelt Skramlerie iblant hverandre, herlige Skilderier, Kobberstikker Kongens Mesterstykker ved Siden af Bægterversene, indsluttede i Glas og Kamme, og lige som Møblerne saaledes og Versenerne. Rige Folk og Betlere, Rangopersoner og formuende Borgere, samt smukke Folk af Middelstanden, blandede imellem hverandre. Man trængte, som sagt, til Lædskelse. Det var ikke at faae og Vandet rart, da det maatte hentes i Bnen, og den stærke Rørsel gjorde Transporten vanskelig — Al hvor herligt smagte da et Glas Vand, og med hvilken Begierlighed drak ikke her den Fornemmere af den Ringerses Krukke — Endelig blev det Nat. — Og nu fortienet Kropprindsens Opmærksomhed vor varme Takstælse. Officerer passerede forbi, som spurgte om vi ikke ønskede Telte — og de som forlangede dem, fik dem strax opslagne — Endelig blev Alden sluttet og man begyndte at tænke paa at drage hjem igien — De som have mist deres

Boer

Boeliger til Venner og Bekjendtere, andre til deres forladte Huse. Nu begyndtes nye Optrin. Man behøvede Bogne. Her traadte den lede Egennytte frem i sin fulde Styrke. Man fordrede usorffammet og endelig lod sig nøie med 2 Rdlr. for et simpelt Læs at føre fra Nørreport til 1ste Blegdam — Og der var dem, som maatte give mere. Dog Regieringen, som havde et vaaget Øie overalt, satte snart Skranke for disse Ubilligheder. Bogne i hundrede Tal bleve beordrede herind fra Landet til at flytte for Kiøbenhavns uhyggelige Indbyggere. — De Nætter og Dage, som Ilden rasede gjorde det umueligt for Bryggere og Bægere at skaffe Brød og Øll til Indbyggere. De som det brændte hos var det en Umuelighed, og de, som Ilden ikke ramte, men vare beskjæftigede med at redde deres Værelse, Gode og Redskaber, fortienne vel at undskyldes. Dette begyndte Egennytten atter at betiene sig af. En Bryggerkarl, som havde den hele Dag og Nat slæbt med at redde, ønskede en Bedrøvelses Drik og maatte betale 5 ß . for et Glas svært Øll. En anden fattig Mand, som sølede samme Drikt for sig og sin Kone og Børn, betalte 2 Potter Skillinges Øll med 5 Skilling.

I Bøen var nu hverken Brød eller Øll at faae, dog endogsaa herimod sandt Regieringen

gen Udveie. Om Morgenen kørtes Brød, bage
i Castellet, for 4 og 6 þ. Stykket, der offentlig
blev salbuden, ligesom man og bragte Æll fra
Kongens Bryggers der blev omsonst uddeelt; ja
paa Gaderne blev om Natten hensat opslagne
Fade med Rhinskviin til Lædskelse for Arbeis-
derne — Og atter hele Vogne med Brød,
som blev givet til de Fattige for Intet.
Saasnart Ilden var tilsidst slukket ved Vester-
vold, hvor Kronpeindsen selv arbeidede med,
søgte han at skaffe de Huusvilde Lye og Læe.
Christiansborgs Slots Kieldere, indrettedes
til Boelig, Ridehuset, Exerceerhuset, har
sine Familier, baade paa Volden og uuder Vol-
den, paa Fælleden og paa andre Pladser, hvor
Leilighed kan have, findes opslagne Telte til
at bevare de afbrændte og giemme deres Gods.
Andre fulgte hans Exempel, Professorerne ha-
ve tilbudt de afbrændte Studentere fri Boeli-
ger paa Studiigaarden. Meel og Rug bliver over-
ladt Bagerne for en billig Priis. Mide i Nøden
seer man igien glade Ansigter. Konen vugger sit
Barn med den ene Fod og træder sin Køl med
den anden under aaben Himmel, Skomagere,
Skrædere og andre arbeide, hver uden for de-
res Telte, som paa deres forrige Werksteder.
Hver Dag kørtes Brød og Æll omkring fra
Kongen, som gives de Trængende for intet.

Med

Med et Ord Faren er forbi; og den Ringe-
 gere, som har sine Midler i sine Arbeidsvante
 Hænder, og hvis Antal er størst, betragter Ulyk-
 ken som overstanden, anser den nærværende
 Tid som taalelig, og den tilkommende som en
 glad Fremtid, der giver Forhaabning om en
 riig Fortieneste. Ingen er mere at beklage end
 Folk af Middelstanden, som intet have at haas-
 be ved de nye Bygningers Opførelse, der ha-
 ve tabt meget af det Videt de eiede, og ikke i
 lang Tid kunne vente sig etablerede i deres forrige
 Stand. Jo formuendere man er jo mere man
 ønsker sig, og derfor ere de Rige nu vel meest
 uheldige, ikke fordi Ilden have nedsat dem
 i de Trængendes Klasse; men fordi dees Haab
 og Udsigter om deres Midlers Formeerelse nu
 synes dem betagne.

Med et Ord, min bedste Ven, ingen
 kan være lykkelig i disse Omstændigheder uden
 den Reifomme, som sætter sin Sag i Guds
 Haand og venter alt godt fra Guds milde Fors-
 syn; og i Sandhed ieg troer, at endog denne
 store Ulykke, som har rammet Hovedstaden, kan
 blive velgjørende i sine Følger. Den Yppig-
 hed og Overdaadighed, som nu har taget Overs-
 haand hos os, og dagligen udbreder sig som
 en Pest alt meere og meere til det gandske
 Land, kunde maaskee, da Ilden har berøvet
 os

os de fleste Hielpemidler til at fortsætte dem,
 derved blive standset. Og skede dette, bleve
 vi inden for Tarveligheds Grændser, besøgte
 vi mindre Klubber og Assembleer, affortede
 vi det Overflødige i vort Bord og Klædedragt,
 anvendte vi den Tiid, som spildes i hine For-
 samlinger, paa vor Næringsdrieters Fremme,
 vore Børns Opdragelse, vore Tienestethenders
 Anførsel til Gliid og Vindskibelighed, da skul-
 de vi i Sandhed snart erfare at denne Tugt-
 se, som nu har rammet os, var til det Gode; og
 at dette Tab inden en kort Tiid rigeligen blev
 oprettet; thi det er ikke herlige Palladser,
 Pretiosa eller Guld og Sølv, som udgier en
 Stats Ulyksalighed; men tarvelige og vindskibelige
 Borgere. Lader os følge Kongehusets tar-
 velige Exempel, at vi kunde beholde Frihed
 og Selvstændighed, og undsne de Ulykker,
 som saa mange andre Folkelag i denne Tid
 friste, og saaledes giøre os værdige til den
 Omhu og Kierlighed vore Konger have vilst imod os,
 og som vor dyrebare Kronarving ved denne ulykkelige
 Begivenhed især har aflagt de virksomste Prøver paa,
 baade med personlig at tage Deel i Faren, og medli-
 denhedsfuld at lindre de Elendiges Nød. — Men mit
 Hjertes Følelser kommer mig til at glemme at jeg egent-
 lig skriver et Brev, og ingen Afhaandling, derfor vil
 jeg nu afbryde og forbliver med megen Agtelse

Deres forbundne Ven.

